

Partizanski pokret u Bosanskoj Posavini

Sekulić, Eva

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:705609>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Eva Sekulić

**PARTIZANSKI POKRET U BOSANSKOJ
POSAVINI**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

EVA SEKULIĆ

**PARTIZANSKI POKRET U BOSANSKOJ
POSAVINI**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Vladimir Šumanović

Sumentor: doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Opći podaci o Bosanskoj Posavini.....	2
3. Sporazum Cvetković – Maček.....	3
4. Banovina Hrvatska	4
5. Bosanska Posavina tijekom Drugog svjetskog rata	5
5.1. Bosna i Hercegovina unutar Nezavisne Države Hrvatske	6
5.2. Pobuna protiv NDH	7
6. Druga jugoslavenska armija.....	8
7. Komunističko-partizanski zločini	11
7.1. Podvučijak	11
7.2. Garevac – Burića Štala	14
7.3. Plehanski kraj.....	14
8. Zaključak.....	15
9. Literatura i izvori.....	18
10. Prilozi	20

Sažetak

U radu će se spomenuti okolnosti i posljedice sporazuma Cvetković-Maček na izdvojena mjesta Bosanske Posavine, preciznije Brčko, Gradačac i Derventu. Također, analizirat će se važnija zbivanja i cjelokupno stanje u Bosanskoj Posavini tijekom Drugog svjetskog rata. Na temelju izvora evaluirat će se funkcioniranje Druge jugoslavenske armije koja je 1945. godine zauzela Bosansku Posavinu. Poseban naglasak bit će na prikazu djelovanja partizana u Bosanskoj Posavini te zločinima nad bosanskoposavskim stanovništvom. Unatoč oskudnoj literaturi i izvorima, nastojat će se objektivno i istinito prikazati glavni akteri ratnog i poslijeratnog razdoblja te njihovo djelovanje na području Bosanske Posavine.

Abstract

The paper will mention the circumstances and consequences of the Cvetković-Maček agreement on the isolated places of Bosnian Posavina, more precisely Brčko, Gradačac and Derventa. Additionally, some important events and the overall situation in Bosnian Posavina during the Second World War will be analyzed. Furthermore, paper will show evaluation, based on the sources, the functioning of the Second Yugoslav Army which occupied Bosnian Posavina in 1945. There will be a special emphasis on the depiction of the partisan activities in Bosnian Posavina and the crimes against the Bosnian population. Despite the limited literature and sources, it will try to objectively and truthfully present the main actors of the war and post-war period and their activities in the area of Bosnian Posavina.

Ključne riječi: Bosanska Posavina, Drugi svjetski rat, Druga jugoslavenska armija, partizani, ratni i poratni zločini

1. Uvod

Partizanski pokret u Bosanskoj Posavini još je poprilično neistražena tema. Veći dio informacija saznaje se iz dokumenata Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije te jugoslavenskih historiografa koji ga smatraju oslobodilačkim pokretom vođenim Komunističkom partijom Jugoslavije u razdoblju od 1941. do 1945. Pokret je u navedenom periodu vodio gerilski rat protiv „neprijateljskih“ domobranskih, ustaških, njemačkih i četničkih jedinica koje su se nalazile u mjestima Bosanske Posavine.

Rad će započeti iznošenjem osnovnih podataka o Bosanskoj Posavini, poput teritorijalne rasprostranjenosti, administrativne podjele na osam posavskih općina i manje srebreničke i dobojske općine te posljedicama turske vlasti u Bosni. Veliku ulogu u ratnom i poratnom razdoblju imala je značajna etnička raznolikost radi čega će se navesti popis stanovnika iz 1931. godine. Nadalje, spomenut će se sporazum Cvetković-Maček potpisan 26. kolovoza 1939. i uredba o Banovini Hrvatskoj kako bi se Posavina stavila u određeni povijesni okvir radi boljeg shvaćanja uzročno-posljedičnih veza. Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske koju je, prema literaturi, većina Posavljaka pozdravljala, došlo je do kulminacije odnosa na bosanskoposavskom području. Četnici će tvoriti organizacije s ciljem ostvarivanja ideje Velike Srbije, a te će organizacije dizati pobune i izvršavati akcije protiv novonastale države. Uz četnike, neslaganje s državnom politikom izrazit će Komunistička partija Jugoslavije i partizani, naročito 1945. godine kada će eskalirati njihovo djelovanje. Rezultat istog bit će tisuće žrtava Bosanske Posavine, radi čega se Posavina s punim pravom može smatrati drugim Bleiburgom. U fokusu rada bit će određena mjesta Bosanske Posavine te će se nastojati koncizno i objektivno prikazati tema rada uz dostupnu relevantnu literaturu i izvore.

2. Opći podaci o Bosanskoj Posavini

Bosanska Posavina je regija sjeverne Bosne. Nalazi se južno od Save, točnije, između Semberije i Lijeve polja s motajičkim gorjem. Podijeljena je na osam posavskih općina: Brčko, Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Derventu, Gradačac, Modriča, Orašje i Odžak te na manje srebreničke i dobojske općine – župu Šionicu te na župe Foču i Cer.¹ Od razdoblja kralja

¹ BABIĆ, Marko, *Bosanskoposavski Bleiburg, Žrtve Burića Štale u Garevcu, Fonticulus Vidovicensis, Vidovice* – Zagreb, 2005., 27

Tomislava, Bosanska Posavina nalazila se u sastavu hrvatskog prostora, a u XIV. stoljeću ban Stjepan II. Kotromanić pripojio je Posavinu Bosni. Tijekom XVI. stoljeća, Posavina je pala pod tursku vlast čije je naseljavanje pravoslavne etničke skupine uvelike utjecalo na sastav stanovništva i ostavilo dugotrajne posljedice po autohtone stanovnike. Od kraja XVII. do sredine XIX. stoljeća došlo je i do islamizacije Posavljaka, naročito na području Brčkog i Gradačca. Bosanska Posavina oslobodila se turske vlasti tek 1878. kada je na vlast došla Austro-Ugarska, no ni tada Posavina nije uživala svoju slobodu jer je zabranjena upotreba hrvatskog imena i jezika, zatvarane su škole, a Hrvati su pretvarani u Bošnjake..²

Nadalje, gledajući službeni državni popis od 31. ožujka 1931. godine, može se zaključiti da su u Posavini s obzirom na vjersku strukturu bili najbrojniji katolici. Kako je Bosanska Posavina administrativno bila podijeljena na tri kotara – brčanski, derventski i gradačaćki, tako je i popis stanovništva izveden po navedenim kotarima. U brčanskom kotaru 1931. bilo je 43,08% katolika, 35,68% pravoslavaca, 20,86% muslimana, 0,11% evangelika i protestanata te 0,22% ostalih. U derventskom kotaru iste godine bilo je 50,67% katolika, 35,55% pravoslavaca, 12,25% muslimana, 0,36% evangelika i protestanata te 1,14% ostalih. Na području gradačaćkog kotara katolici su činili 38,60%, pravoslavci 32,27%, muslimani 28,47%, a ostali 0,64%. Dakle, od ukupnog broja stanovnika koji je iznosio 216.259, katolika je bilo 95.997, tj. 44,38%, a pravoslavaca 34,83%.³

3. Sporazum Cvetković – Maček

U travnju 1939. započeli su prvi pregovori između Vladka Mačeka i Dragiše Cvetkovića. Središnja tema pregovora bilo je pitanje teritorija buduće hrvatske teritorijalne jedinice, njene ovlasti i položaj unutar Kraljevine Jugoslavije. Donesena je i odluka da će se formirati nova vlada koja će sprovesti sporazum.⁴ Pregovori između Mačeka i Cvetkovića vodili su se u nekoliko navrata, no 26. kolovoza 1939. godine na Brdu kod Kranja postignut je konačni dogovor te tada knez Pavle potpisuje sporazum. S obzirom da je navedeni sporazum bio politički akt bez državnopravne snage, neposredno poslije potpisivanja knez Pavle izdao je Uredbu o Banovini Hrvatskoj. Uredba se temeljila na članku 116. Oktroiranog ustava po

² BABIĆ, Marko, *Bosanskoposavski Bleiburg, Žrtve Burića Štale u Garevcu, Fonticulus Vidovicensis, Vidovice – Zagreb, 2005.*, 28-30

³ Isto, 39-41

⁴ SUBAŠIĆ, Ante, *Sporazum Cvetković – Maček i uspostava Banovine Hrvatske*, Hrčak srce, 156

kojemu kralj ima pravo djelovati neovisno o ustavu ili zakonskim propisima s ciljem rješavanja problema koji predstavlja opasnost za opstanak Kraljevine Jugoslavije. Uredbu su potpisali članovi vlade i Namjesništvo, a ubrzo potom knez Pavle raspustio je Skupštinu i ukinuo mandate svim narodnim zastupnicima.⁵

4. Banovina Hrvatska

Uredbom o Banovini Hrvatskoj ukinut je centralizam i unitarizam, određen je njezin teritorij, ovlasti i ustrojstvo. Zajednički poslovi bili su vanjska politika, vojska i vrhovna državna uprava, dok je Banovina Hrvatska samostalno donosila odluke o poljoprivredi, trgovini, industriji, šumama, rudnicima, građevinama, narodnom zdravlju i socijalnoj politici, fizičkom odgoju, pravdi, prosvjeti i unutarnjim poslovima. Zakonodavnu vlast obavljali su kralj i Hrvatski sabor te je uz bana i kralj morao potpisati sve zakonodavne tekstove koje je izglasao Sabor.⁶ U sastav Banovine Hrvatske ušla su područja Savske i Primorske banovine te trinaest bosanskohercegovačkih mjesta: Konjic, Mostar, Stolac, Livno, Duvno, Ljubuški, Prozor, Bugojno, Travnik, Fojnica, Derventa, Gradačac i Brčko.⁷ Važno je naglasiti da su se iz novopripojenih kotareva izuzele općine i sela s većinskim srpskim stanovništvom.⁸ Uz to, veći dio Bosne i Hercegovine ostao je u okviru Vrbaske, Zetske i Drinske banovine koje su bile podređene beogradskoj vlasti pa je time i sama Bosna i Hercegovina podijeljena između Zagreba i Beograda.⁹ Iako se konačni opseg Banovine Hrvatske trebao odrediti tijekom preuređenja države, to se nije dogodilo radi izbijanja Travanjskog rata. Ipak, može se zaključiti da se teritorijalno radi o njezinim povijesnim granicama do 1918. te promijenjenim etničkim načelom i nadodanim bosansko-hercegovačkim teritorijem s poglavito hrvatskim stanovništvom.¹⁰

U studenom 1939. Dr. Džafer Kulenović predložio je formiranje „Bosanske banovine“ koja bi bila unutar povijesnih granica Bosne i Hercegovine. Njegov prijedlog podržalo je cjelokupno

⁵ SUBAŠIĆ, Ante, *Sporazum Cvetković – Maček i uspostava Banovine Hrvatske*, Hrčak srce, 159-160

⁶ SUBAŠIĆ, Ante, *Sporazum Cvetković – Maček i uspostava Banovine Hrvatske*, Hrčak srce, 158-160

⁷ HUREM, Rasim, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.*, Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016., 17

⁸ Udruga brčanskih Hrvata, *Stradanje Hrvata brčanskog kraja u II. svjetskom ratu*, Zagreb, 2002., 12

⁹ HUREM, Rasim, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.*, Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016., 17

¹⁰ Udruga brčanskih Hrvata, *Stradanje Hrvata brčanskog kraja u II. svjetskom ratu*, Zagreb, 2002., 13

muslimansko stanovništvo: od javnih radnika, muslimanskih društava i ustanova, do predstavnika Islamske zajednice i sarajevskih poslovnih krugova. Krajem iste godine osnovan je i Pokret za autonomiju Bosne i Hercegovine. No, ni beogradska ni zagrebačka vlast nije podržala tu ideju.¹¹ Također, osim muslimanskog stanovništva, Srbi su jednako iskazali protivljenje i neslaganje sa sporazumom. Tvrdili su da su učinjene prevelike koncesije hrvatskoj strani.¹² Zagovarali su stvaranje srpske banovine u okviru Kraljevine Jugoslavije. Smatrali su da pored hrvatskog pitanja postoji i srpsko pitanje koje bi se riješilo jedino stvaranjem srpske banovine koja bi potencijalno ostvarila ideju Velike Srbije u okviru jugoslavenske države. Isticali su da Bosna i Hercegovina ima srpsko obilježje te iz tog razloga ne postoje osnove na kojima bi se zagovarala autonomija Bosne i Hercegovine. Kako bi umirio nezadovoljno srpsko stanovništvo, Dragiša Cvetković angažirao je trojicu beogradskih pravnika da izrade program kojim će se formirati srpska jedinica unutar jugoslavenske države. Pravници su osmislili plan u ožujku 1940. te je na temelju njega uz Banovinu Hrvatsku i Dravsku banovinu unutar jugoslavenske države formirana i treća jedinica - „Srpske zemlje“, koja obuhvaća istočno i jugoistočno područje od Banovine Hrvatske. Glavni grad „Srpskih zemalja“ bilo bi Skoplje.¹³

5. Bosanska Posavina tijekom Drugog svjetskog rata

Sile Osovine, tj. Njemačka, Italija, Mađarska i Bugarska 6. travnja 1941. vrše napad na Kraljevinu Jugoslaviju. Njemačke snage, točnije snage 46. motoriziranog korpusa, napale su Bosnu i Hercegovinu sa sjeverozapada, sjevera i istoka. Poslije zauzimanja Karlovca, 14. oklopna divizija krenula je lijevim pravcem i zauzela Glinu, Bosanski Novi, Bosansku Kostajnicu, Prijedor, Banja Luku i Doboj te desnim pravcem Bihać, Bosanski Petrovac i Jajce. Bosanski Brod, Bosanski Šamac i Sremsku Mitrovicu zauzela je 16. motorizirana pješaka divizija 14. travnja, a dva dana kasnije i Brčko. Jugoslavenska vojska nije uspijevala pružiti otpor pa su se 2. i 4. jugoslavenska armija povlačile od Une i Save pravcem Banja Luka – Jajce

¹¹ HUREM, Rasim, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.*, Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016., 17

¹² SUBAŠIĆ, Ante, *Sporazum Cvetković – Maček i uspostava Banovine Hrvatske*, Hrčak srce, 159

¹³ HUREM, Rasim, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.*, Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016., 18

– Travnik – Sarajevo, tj. Tuzla – Dobož – Sarajevo te je značajniji otpor jugoslavenskih snaga pružen kod Doboja.¹⁴

Sredinom travnja 1941. komandant 46. motoriziranog korpusa zahtijeva od jugoslavenske vojske da sve trupe koje se nalaze na pravcima Zvornik – Vlasenica – Sarajevo te Zvornik - Tuzla – Dobož – Sarajevo polože oružje i omoguće nesmetani prolazak njemačkim snagama. Vrhovna komanda je prihvatila naredbu te je time došlo do prestanka pružanja otpora njemačkoj vojsci.¹⁵ U štabu njemačke 2. armije u Beogradu, general Radivoj Janković i dr. Aleksandar Cincar – Marković potpisali su „Odredbe o izvršenju primirja između njemačke i jugoslavenske oružane sile“, a taj čin doveo je do kapitulacije jugoslavenske vojske i zarobljeništva iste. Tijekom 1941. trajali su pregovori oko određivanja granica novostvorene Nezavisne Države Hrvatske (NDH). U njima je dogovoreno da će se granica između NDH i Srbije protezati rijekom Savom od Beograda do ušća Drine u Savu, zatim uzvodno Drinom do ušća potoka Brusnica u Drinu te istočno od Drine granicom između Austro – Ugarske i Srbije važećom do 1918.¹⁶ Definiranjem istočne granice, Bosna i Hercegovina ušla je u sastav NDH.

5.1. Bosna i Hercegovina unutar Nezavisne Države Hrvatske

Osnutkom NDH koja je, kao što je već spomenuto, obuhvaćala cijelo područje bivše Banovine Hrvatske te područje Bosne i Hercegovine, ostvarile su se težnje hrvatskog naroda za slobodnom i samostalnom državom. Administrativno gledajući, nije došlo do promjena jer je novonastala država preuzela sve institucije, administraciju i privredne sisteme od prijašnje države. No, tom cjelokupnom situacijom nisu bili zadovoljni Srbi što je dovelo do pokretanja četničkih organizacija, kako u Hrvatskoj, tako i u Bosni i Hercegovini. Te su organizacije pružale oružani otpor novoj vlasti u svim područjima naseljenim srpskim stanovništvom. Njima su se iste godine pridružili i partizani koje je na borbu potaknula Komunistička partija Jugoslavije.¹⁷

Bosna i Hercegovina je tijekom NDH bila podijeljena na njemačka i talijanska okupacijska područja. Prema rasporedu 718. pješadijske divizije i drugih jedinica, dolazi se do zaključka

¹⁴ HUREM, Rasim, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.*, Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016., 25

¹⁵ Isto, 28

¹⁶ Isto, 38

¹⁷ Udruga brčanskih Hrvata, *Stradanje Hrvata brčanskog kraja u II. svjetskom ratu*, Zagreb, 2002., 22-23

kako su se 1941. na području Bosne i Hercegovine nalazile čak dvije trećine njemačke vojske u NDH, odnosno oko 8 000 vojnika. Dodatno, od 1942. u Bosni i Hercegovini su boravile operativne jedinice Trećeg Reicha čiji se broj i prostor djelovanja određivao ovisno o potrebama borbi protiv partizana.¹⁸

Sredinom 1941. godine stvorene su prve jedinice kopnene vojske – posadni i pohodni bataljoni. Oni su bili locirani u garnizonima: Sarajevo, Travnik, Bihać, Tuzla, Višegrad, Bijeljina, Rogatica, Trebinje i Mostar. Tijekom lipnja i srpnja u Bosni i Hercegovini oformljeno je šest pješačkih pukovnija. Stožeri pukovnija nalazili su se u Sarajevu, Travniku, Tuzli, Trebinju, Mostaru i Banjoj Luci. Uz pukovnije, formirano je i šest dopunskih bataljona s 13.182 boraca. Nadalje, na prostoru Bosne i Hercegovine nalazila su se samo dva vojna aerodroma – u Sarajevu i Mostaru te je cjelokupno zrakoplovstvo činilo oko 1.000 ljudi. Krajem godine, domobranstvo NDH privodi kraju formiranje vojske te se ukupna brojnost vojnika kretala oko 20.000, bez vojno-teritorijalnih organa. U studenom je došlo do reorganizacije kopnene vojske NDH pa su formirane veće operativne jedinice – divizije (četiri od ukupno šest divizija nalazilo se u Bosni i Hercegovini) te veće združene formacije – domobranski zborovi, tj. korpusi. Pretpostavlja se da je krajem 1941. domobranstvo činilo između 61.500 i 91.000 ljudi. Također, od svibnja do srpnja formirano je i nekoliko jedinica Ustaške vojnice od kojih su kasnije formirane ustaške bojne: dvije u Sarajevu, jedna u Banjoj Luci, jedna u Bihaću, jedna u Mostaru te Cazinskoj krajini i Bosanskoj Kostajnici. Krajem godine, navedene bojne je činilo 5.350 ustaša. Oružništvo NDH prvotno je bilo podijeljeno na četiri pukovnije, a kasnije na šest pukovnija sa sjedištima u Zagrebu, Kninu, Osijeku, Dubrovniku, Sarajevu i Banjoj Luci. Oružničke pukovnije Bosne i Hercegovine činilo je oko 3.600 oružnika.¹⁹

5.2. Pobuna protiv NDH

Potaknuti još uspostavom Banovine Hrvatske 1939. četnici su do početka 1941. u Bosni i Hercegovini osnovali oko 300 četničkih udruženja s ciljem stvaranja Velike Srbije.²⁰ U periodu od 1941. do 1945. četničke ilegalne paravojne postrojbe vodile su gerilski rat protiv hrvatske

¹⁸ HUREM, Rasim, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.*, Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016., 39

¹⁹ HUREM, Rasim, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945.*, Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016., 70-74

²⁰ BABIĆ, Marko, *Bosanskoposavski Bleiburg. Žrtve Burića štale u Garevcu, Vidovice* – Zagreb: Vidovice kulturi i znanosti, 2005., 47-48

države. Većinom su napadale sela gdje nije bilo vojske. Riječ je o akcijama uništavanja državnih objekata, poput: željezničkih pruga, željezničkih stanica, mostova, općinskih ustanova, žandarmerijskih stanica i dr. No, bilo je i većih napada kao što su rušenje i paljenje žandarmerijskih stanica, ubijanje žandara i državnih službenika.²¹ U Posavini su Srbi 1941. godine formirali Posavsko-trebavski četnički odred sa sjedištem u Dugim Njivama, a navedenom odredu zapovjednik je bio Savo Božić. Iako u posavskim selima prvotno nije bilo hrvatske vojske, radi sve češćih četničkih napada, Hrvati su bili prisiljeni samoorganizirati se kako bi se zaštitili od četnika. Formirali su obrambene stožere po selima te su noću dežurali, a danju radili na njivama.²²

U srpnju 1941. na sjednici Pokrajinskog komiteta za Bosnu i Hercegovinu donesena je odluka o pružanju oružanog otpora novonastaloj vlasti NDH. Središta ustanaka bila su na Majevici, Birču i Ozrenu gdje su Srbi bili većinsko stanovništvo. Nedugo kasnije, s 22. na 23. kolovoza 1941. komunisti su organizirali ustanak u selima između Modriče i Dervente. Napali su željezničke postaje „Rudanka“ i „Johovac“ te oružničke postaje u Osječanima i Podnovlju. Također, srušili su cestovni i željeznički most na rijeci Veličanki te prugu i telegrafске stupove između Kotorskoga i Komarice. Ustanak su u konačnici ugasile domobranske, ustaške i njemačke snage. Uspostavljeno je primirje, a Srbi su morali obećati da više neće sudjelovati u pobuni protiv vlasti te je nakon toga većina uhićenih Srba, njih 308 od 327 privedenih, puštena kući.²³

6. Druga jugoslavenska armija

U zborniku dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije pronađeni su konkretni podaci o formiranju Druge armije koja je zauzela Bosansku Posavinu (*prilog 1*). Vrhovni komandant Narodnooslobodilačke vojske (NOV) i Partizanskih odreda Jugoslavije (POJ) Josip Broz Tito 1. siječnja 1945. izdaje naredbu o formiranju Štaba 2. armije na čijem vrhu će biti komandant Koča Popović i komesar Blaž Lompar. U sastav Armije ušao je XIV. korpus s 23., 25. i 45. divizijom, zatim 17. i 28. Udarne divizija te u operativnom

²¹ Udruga brčanskih Hrvata, *Stradanje Hrvata brčanskog kraja u II. svjetskom ratu*, Zagreb, 2002., 23

²² BABIĆ, Marko, *Bosanskoposavski Bleiburg. Žrtve Burića štale u Garevcu*, Vidovice – Zagreb: Vidovice kulturi i znanosti, 2005., 56-57

²³ BABIĆ, Marko, *Bosanskoposavski Bleiburg. Žrtve Burića štale u Garevcu*, Vidovice – Zagreb: Vidovice kulturi i znanosti, 2005., 59-61

pogledu III. korpus.²⁴ Tijekom rata mijenjao se sastav armije pa se do 3. travnja 1945. armija sastojala od 23., 25., 28. i 45. divizije.²⁵ Na dan formiranja Drugu armiju činilo je 62.845 boraca i rukovoditelja, bez III. korpusa. Istovremeno u III. korpusu nalazilo se 7.820 boraca i rukovoditelja. Sa sveukupno 70.665 boraca i rukovoditelja Druga armija bila je brojčano najjača formacija Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.²⁶ Borila se protiv deset njemačkih divizija, pet njemačkih borbenih grupa, dvije tvrđavske pješadijske brigade, ustaško-domobranske divizije i četničkih postrojba Draže Mihailovića.²⁷

Novoformirana Druga jugoslavenska armija učestalim je napadima i akcijama od siječnja do svibnja 1945. uspjela zauzeti Bosansku Posavinu. Glavni pravci njezinog napada bili su Gradačac, Gračanica, Bijeljina, Brčko, Doboj i Derventa. Štab Druge armije 4. travnja donosi odluku o ofenzivi predodređenoj za 5. travnja u 5.00 sati. Plan je bio presjeći komunikaciju Gračanica – Srnice i Srnice – Brčko i ovladati linijom od Prosjeka, preko Donjeg Lukavca do Velikog Brijega. Sljedeći dan, tj. 6. travnja, 23. i 45. divizija vršile bi napad na pravcu Gračanica – Doboj, a 25. divizija napala bi pravac Srnice – Gradačac te onemogućila komunikaciju na pravcima Gradačac – Brčko i Gradačac – Modriča.²⁸

Napad je započeo u predviđeno vrijeme te je Druga krajiška brigada zauzela sela Pačane, Cerik, Donje Hrgove i Potočare te izbila na komunikaciju Srnice - Brčko. Tako je 19. brigada zauzela Mačkovac i ključna sela Panike i Gornje Hrgove. Jedinice 16. brigade do ponoći su zauzele Hajduroviće, Gušte i Sronicu. Brigade 23. divizije ovladale su Monjom, Vranjevcom i Kapetanovom Binom i presjekle komunikaciju Sokol – Srnice. Brigade 45. divizije zauzele su Piskavicu i Stražbu, Karanovac, Brđane, Greblje Brdo, Veliku Ostravicu i Malu Ostravicu. U Gradačac 6. travnja ulazi 25. divizija s 2. krajiškom brigadom 17. divizije i 14. srpskom brigadom 23. divizije pri čemu su ovladale linijom Turić – Humka – Južni Gradačac – Gornji Lukavac – Petrovac – Donja Zelina. Komunikaciju Prnjavor – Gračanica presjekla je 23. divizija sa 7. i 9. srpskom brigadom i zauzela Debelo Brdo čime je uništila vezu neprijatelja Gračanica – Doboj. Nadalje, 45. divizija je s 20. i 24. srpskom brigadom vodila teške borbe za Gračanicu koju su branile tri ustaške bojne i njemačka 7. SS divizija „Princ Eugen“. Ipak, 7. travnja oko 7.00 sati 45. divizija zajedno s 14. srpskom brigadom 23. divizije zauzima

²⁴ *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, Operacije jugoslavenske armije 1945.*, XI.sv., knjiga 2, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1969, dokument br.1, 6

²⁵ Dželebdžić, Milovan, *Druga jugoslovenska armija*, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1989, 7-8

²⁶ Isto, 93

²⁷ Isto, 8

²⁸ Isto. 300-301

Gračanicu.²⁹ Osim Gračanice, Druga armija je 7. travnja zauzela i Brčko. Također, štab 25. divizije donio je odluku o napadu na Modriču 9. travnja u 18.00 sati. Dok se 19. srpska brigada kretala pravcem Skurgić – Garevac – Modriča, 16. srpska brigada kretala se pravcem Skurgić – Orahovo – Razvala – Kulina – Tarevci. Brigade su u 22.00 sata zauzele Garevac, a u 23.00 Modriču.³⁰ No, 10. travnja ustaške snage izvele su protunapad te vratile Garevac. Tijekom svih borbi ustaško-domobranske i njemačke snage su pružale čvrsti otpor te izvodile protunapade čime su znatno oslabljivale snage Druge armije i tjerale ih na povlačenje. S ciljem zauzimanja Dobojskog mostobrana Štab Druge armije isplanirao je novi napad koji se trebao izvesti 15. travnja u 16.00 sati. Prema tom planu, 23. i 28. divizija započele su napad u planiranom vremenu, ali bez velikog uspjeha. Veći uspjeh postigle su 27. i 23. divizija koje su u svom napadu otvorile put prema rijeci Bosni. Otpor kod desne strane Bosne slomila je 45. divizija, a 24. srpska brigada prešla je na lijevu stranu Bosne i ušla u južni dio Doboja.³¹

Štab Druge armije donio je odluku da 25. divizija forsira rijeku Bosnu prema planini Vučjak i da ugrozi Derventu, a 27. divizija ostane na potezu Doboj – Gračanica- Srnice – Modriča kako bi očistila teren od neprijatelja. Sredinom travnja, točnije 17. travnja, 24. srpska brigada zauzela je Doboj. Uz pomoć 45. divizije, 23. divizija vodila je borbe na derventskom području tijekom noći s 18. na 19. travanj. Derventa je zauzeta u zoru, nakon čega je 45. divizija nastavila svoj napad prema Bosanskom Dubočcu i Gradcu.³²

U zoru 20. travnja 25. divizija, tj. njezina 19. srpska brigada, ušla je u Odžak. Isti dan 23. divizija je oko 16.00 sati zauzela i Bosanski Brod.³³ Radi velikog otpora Odžak nije odmah osvojen te su se razne borbe vodile još mjesec dana kasnije. S ciljem zauzimanja područja Podvučijaka, 22. svibnja započela je „Operacija Vlačka Mala“. Prema planu operacije 14. divizija Srednjobosanske divizije vršila je napad na pravcu Točak – Brezik – Duge Njive – Krčevine prema Vlačkoj Maloj. Otpor je slomljen uz pomoć artiljerije, tenkova i ratnog zrakoplovstva, koje je najviše djelovalo 24. svibnja kada je vršilo cjelodnevni napad na Odžak, Vlačku Malu, Dubicu, Mrku Adu, Prud i Balegovac. Većina branitelja se u konačnici predala te je smještena u Burića Štalu u Garevcu. Tijekom noći 24. svibnja postrojbe 19. birčanske brigade 27. divizije uz pomoć 20. romanijske divizije napale su Odžak te ga uspješno zauzele nakon dvosatne borbe. Konačni datum osvojenja Bosanske Posavine, radi neusuglašenih mišljenja

²⁹ DŽELEBDŽIĆ, Milovan, *Druga jugoslovenska armija*, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1989, 303-304

³⁰ Isto, 306

³¹ Isto, 313

³² Isto, 314-315

³³ Isto, 315-317

historiografa, još nije poznat. Prema jugoslavenskoj historiografiji borbe su završile 25. svibnja 1945., no prema nekim izvorima procjenjuje se da se pad Podvučijaka dogodio između 17. svibnja i 8. lipnja.³⁴

7. Komunističko-partizanski zločini

U Bosanskoj Posavini kao i u ostatku bivše Jugoslavije od kraja 1944. godine jugoslavenski komunistički režim provodio je masovnu represiju i likvidaciju nad osobama koje je smatrao „ratnim zločincima“ i „narodnim neprijateljima“. To su u pravilu bile osobe koje su se protivile politici Komunističke partije Jugoslavije, ali i osobe koje nisu djelovale protiv vlasti, već su na bilo koji način bile povezane s protivnicima komunističkog režima. Krajem rata i u poraću dužnosnici OZN-e³⁵ su uz pomoć postrojbi Jugoslavenske armije vršile likvidacije hrvatskih vojnika i civila.³⁶

7.1. Podvučijak

Podvučijak je prostor koji obuhvaća sjeverni dio Bosne, a omeđen je planinom Vučjak i rijekama Savom i Bosnom. Prije Drugog svjetskog rata cijeli prostor je činio jednu općinu - općinu Odžak. Godine 1945. ondje je živjelo preko 10.000 Hrvata katolika, no navedene godine ubijeno je i nestalo 3.375 stanovnika.³⁷ Detaljne i vjerodostojne podatke te priče o zločinima iznosi fra Grga Vilić u svojim dvjema knjigama pod nazivom *Podvučijak, zemlja i ljudi* i *Vrijeme stradanja*.

Raspadom Kraljevine Jugoslavije i uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, Srbi su bili nezadovoljni nastalom situacijom te su pobjegli u planinu Vučjak i ondje formirali četnički odred pod zapovjedništvom Branka Kovačevića iz Donje Dubice. Nakon proglašenja NDH

³⁴ PILIĆ Stipo, MATKOVIĆ Blanka, *Bitka za Odžak: rat je završio dvadeset dana kasnije, 18-20*

³⁵ OZNA je akronim za *Odjeljenje zaštite naroda*, jugoslavensko-sigurnosna obavještajna organizacija nastala 1944. godine odlukom Josipa Broza Tita s ciljem prikupljanja obavještajnih podataka. Borila se protiv špijunaže te je sudjelovala u političkim progonima. „OZNA“, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 18. kolovoza 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/ozna>

³⁶ ŠUMANOVIĆ, Vladimir, VUKELIĆ, Vlatka, JURKOVIĆ, Danijel, *Komunistički zločini I*, Zbornik radova, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2023., 6-7

³⁷ VILIĆ, Grga. *Podvučijak, zemlja i ljudi*. Tuzla: Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2008, 106

Podvučijak je administrativno potpao pod ispostavu Slavonski Brod, a za logornika Podvučijaka postavljen je odvjetnik Zdenko Odić. Odić je bio Hrvat koji se zalagao za suživot sa Srbima i Muslimanima. On je organizirao seoske noćne straže – u hrvatskim selima hrvatske straže, u srpskim selima srpske straže, a u Odžaku muslimanske straže. Na mjesto zapovjednika žandarmerijske ispostave Odić je postavio Matu Perića Belića iz Garevca. Inače, Mato Belić služio je kaznu u zatvoru u Mitrovici radi ubojstva čovjeka na proslavi. Tijekom služenja kazne, družio se s predratnim komunistima i postao je njihov simpatizer. U odžačkoj ambulanti osnovana je prva komunistička partijska ćelija koja je naredila Beliću da likvidira Zdenka Odića uz pomoć žandara Srba Mušića i Tatića. Zdenko Odić ubijen je kod Crvenih Stijena u zasjedi Mate Belića. Popratne žrtve bila su još trojica Hrvata iz straže na skeli u Novom Gradu. Nakon akcije, Mušić, Tatić i Belić pobjegli su kod četnika Branka Kovačevića.³⁸

Na prostoru Podvučijaka stanovalo je oko 80% Hrvata, no unatoč tome, u žandarmerijskoj stanici glavni su bili Srbi. Raspadom Kraljevine Jugoslavije, Srbi su izgubili svoje privilegije pa su na početku rata počeli upadati u domove Hrvata s Podvučijaka te su od njih tražili hranu, odjeću i oružje. Nažalost, 1942. godine počeli su ubijati, a njihovi su napadi trajali do 1944. kada se većina hrvatskih vojnika vratila sa položaja na Drini i pružila im veliki otpor.³⁹

Nadalje, s desne strane rijeke Bosne partizanima je pružan slab otpor radi čega su osvajali svako selo. U ožujku 1945. partizani su napadali obrambene bunkere branitelja Podvučijaka, no počeli su se povlačiti radi velikih gubitaka. U rano jutro 22. travnja 1945. branitelji su krenuli na sastanak u Gornjem Svilaju pa su ostavili praznu liniju obrane. Partizanski doušnici javili su to partizanima koji su onda istoga dana bez borbe zauzeli Pećnik, Jakeš, Odžak, Potočane, Srnavu, Jošavu, Vrbovac i Duge Njive. U Gornjem Svilaju donesena je odluka o vraćanju branitelja na stare položaje. Satnija Ive Rajkovače vratila je Odžak, a Satnija Ivana Čalušića krenula je prema Vrbovcu s partizanima. U tom periodu na Jurjev dan 23.4.1945. partizani su ušli u Gornji Svilaj. Branitelji su ostavili partizane u okruženju. Jedna satnija branitelja izbila je na Kadar i napravila odstupnicu pa su partizani bili primorani povući se prema Svilajskim Ritovima i rijeci Savi. Pretrpjeli su velike gubitke od nekoliko stotina pripadnika. Slijedom toga nastavilo se povlačenje partizana iz Vrbovca, Dugih Njiva i Jošave na više kote te postavljanje glavne obrane na Ćorića Brdu. Nakon 25. travnja branitelji Bosanske Posavine postavljaju novu, vrlo čvrstu liniju obrane: kanal Potočani – Ražljevi – Odžak – Mrka Ada. Partizanske snage vrše dnevne topničke i minobacačke udare te noćnim pješačkim napadima pokušavaju

³⁸ VILIĆ, Grga, *Vrijeme stradanja*, Tuzla, Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2005., 9-10

³⁹ VILIĆ, Grga, *Podvučijak, zemlja i ljudi*, Tuzla, Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2008., 110

probiti samu liniju, ali svaki put bez uspjeha. Obrana je uspješno branila linije punih mjesec dana pod konstantnim napadima topništva i zrakoplovstva. Kasnije, 23. svibnja partizani zauzimaju selo Prud gdje su ubili cijelu obranu sela i sve ranjenike. Istog dana velikim snagama provode napadne operacije prema Odžaku i zauzimaju ga rano ujutro 24. svibnja. Tijekom noći istoga dana, partizani su nastavili svoj napad u tri smjera – Vlačka Mala, Ražljevi i Balegovac. Partizani su uspjeli ostvariti svoj naum te je 25. svibnja pala i zadnja obrana Podvučijaka uz velike žrtve s obje strane. Nakon toga, uslijedilo je privođenje branitelja. Partizani su im pročitali da će svi biti prebačeni u Bosanski Šamac gdje će im biti suđeno. U Bosanskom Šamcu tijekom noći s 25. na 26. svibanja partizani su ubijali branitelje te ih bacali u rijeku Savu. Stare branitelje i mladiće pustili su kućama ili ih pak odveli na prisilni rad u logor Brčko. Također, 26. svibnja partizani su uz pomoć domaćih Srba i Muslimana vršili pretrese kuća te su ondje često ubijali nevine ljude koji nisu sudjelovali u obrani Podvučijaka, a uz njih su ubijali i „ustaške“ žene i djecu te starce kojima je sin bio „ustaša“. Dan kasnije pokrenut je lanac ubijanja branitelja koji su se skrivali po šumama i drugim skrovitim mjestima. Procjenjuje se da je lanac bio dugačak oko 20 km te je u njemu sudjelovalo oko tisuću partizana.⁴⁰

Nadalje, nakon navedenih akcija, OZNA je formirala svoju jedinicu u Podvučijaku. Prvotno je na čelu bio Hrvat Branko Grebenarević iz Odžaka, no on je premješten u Teslić, a na njegovo mjesto postavljen je Mato Belić. Zadatak OZNE bio je „očistiti“ područje Vučijaka od branitelja koje su nazivali „šumnjaci“. Služili su se taktikom doušnika što je vrlo loše završilo jer su s vremenom počeli sumnjati u svakoga pa su tako stradavali nevini ljudi. Primjer toga je Mato Belić koji je vodeći se sumnjom ubio mnogo „šumnjaka“. Uz taktiku doušnika, koristili su se i taktikom amnestije. Pozivali su odbjegle branitelje na predaju te im lažno obećavali pošteno suđenje. Svi branitelji koji su se predali su ubijeni i zatrpani u grobnice u Modričkom Lugu, Armanima, Prudu i Mrkoj Adi. Uz ubojstva branitelja, partizani su i ekonomski uništavali stanovnike Podvučijaka uzimajući im 50% stočnog fonda čime su ih doveli na granicu preživljavanja.⁴¹

Preživjeli svjedoci tvrde da su partizani primijećeni tek na početku 1945. godine. U početku su zarobljene branitelje ubijali pred kućom vatrenim oružjem, no kasnije su dovodili vezane branitelje pred jamu i udarali ih kolcima po glavi nakon čega bi ošamućeni upali u jamu te bi

⁴⁰ VILIĆ, Grga, *Vrijeme stradanja*, Tuzla, Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2005., 12-14

⁴¹ VILIĆ, Grga, *Vrijeme stradanja*, Tuzla, Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2005., 14-15

ih povremeno žive zakapali. Vrlo česti su bili slučajevi udaranja kolcima i bacanja u Savu, no najstravičniji su bili slučajevi pečenja na ražnju, kamenovanja i živog spaljivanja.⁴²

7.2. Garevac – Burića Štala

Marko Marić je preživjeli zatočenik iz Burića Štale u Garevcu. On iznosi svoje svjedočanstvo o zatočeništvu u kojem se našao kao hrvatski vojnik. Navodi da je tročlano partizansko izaslanstvo došlo do hrvatske vojske 23. svibnja 1945. te podiglo bijele zastavice i izjavilo da je rat završen, a vojnike su pozvali na predaju uz tvrdnju da će biti pušteni kućama ukoliko su nevini ili će biti upućeni na izgradnju razorenih sela i gradova. Marko Marić zajedno sa svojim suborcima predao se partizanima 23. svibnja 1945. godine, čime je rasformirana do tada nepobjediva obrana Posavine oko Odžaka. Svih 628 hrvatskih vojnika dan kasnije smješteno je u Burića Štalu u Garevcu. Nakon predaje, u večer 24. svibnja prozvano je 68 zatočenika i odvezeno na stratište. Iduću večer, na stratište je odvezeno 67 zatočenika, a 26. svibnja 72 zatočenika. Petorica zatočenika uspjela su pobjeći 26. i 27. svibnja. Marko Marić bio je jedan od 56 mlađih zatočenika koji su pod naredbom partizanskog kapetana oslobođeni 27. svibnja. Preostalih 357 zatočenika odvezeno je i ubijeno na stratištu u noći 27./28. svibnja 1945.⁴³ Za opisani zločin nitko nije odgovarao.

7.3. Plehanski kraj

Plehanski kraj obuhvaća područje od 40 km duljine i 25 km širine, uz granicu Bosne s Hrvatskom. Proteže se od „ušća rječice Foče u Bosnu, obroncima planina Krnjina, Ljubića i Motajice do Dubočca na Savi, rijekom Savom do Kadra te obroncima planine Vučjaka do Podnovlja, a odatle rijekom Bosnom uzvodno do Kotorskog“⁴⁴. Plehanskom kraju pripadaju općine Derventa i Bosanski Brod, a nekoliko sela pripada i općini Dobojo.

Na plehanskom području, više su djelovali i bili uočeni četnici no partizani. Tu tvrdnju potvrđuje nekoliko izvora čime se može potvrditi pouzdanost i relevantnost literature, točnije

⁴² VILIĆ, Grga, *Podvučijak, zemlja i ljudi*, Tuzla, Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2008., 112

⁴³ BABIĆ, Marko, *Bosanskoposavski Bleiburg. Žrtve Burića štale u Garevcu*, Vidovice – Zagreb: Vidovice kulturi i znanosti, 2005., 371-372

⁴⁴ ČIČAK, Ivan, ZIRDUM, Andrija. *Stradanja Hrvata plehanskog kraja 1941. – 1947*. Derventa, Vlastita naklada 1991., 7

djela ranije spomenutog fra Grge Vilića, ali i djelo Ivana Čička i Andrije Zirduma pod naslovom *Stradanja Hrvata plehanskog kraja 1941.-1947.* U navedenim literaturama navodi se podatak da se partizani uočavaju tek 1945. godine, no na temelju izjava svjedoka iz spomenute literature, može se zaključiti da su partizani u Bosanskoj Posavini bili i ranije, samo u manjem broju. Navedeno se može potkrijepiti i izjavama svjedoka koji opisuju ubijanje dvanaestorice pripadnika seoske straže od strane partizana u Stanićima i Brezicima 13. studenog 1943. Dodatno, navodi se i partizansko zauzimanje Cera 18. studenog 1943. tijekom kojeg su zapaljeni župni ured, štala Tadije Bekića i trgovina Benedikta Tomljanovića. U požaru štale izgorio je Ivan Jelavić, a vlasnik trgovine je mučen i ubijen u Velikoj Sočanici. Također, od 18. lipnja 1944., tj. nakon drugog partizanskog napada na Cer, partizani su počeli češće napadati hrvatska sela Foču, Prnjavor Veliki, Malu Sočanicu i Mišince. Pri tome su napadali ljude po kućama i njivama i ubijali ih.⁴⁵ Nadalje, o partizanskim zločinima autorica rada saznaje i iz razgovora sa svjedokinjom Ivkom Jukčić iz sela Gradac (*prilog 2*). Svjedokinja navodi da je 1945. godine Marka Jukčića, oca njezinog supruga Nikole Jukčića, kod rijeke Save u Bosanskom Dubočcu ubio partizan Luka Tomić zabijanjem bradvina u glavu (*prilog 3*). Istitost izjave potkrjepljuje i Željko Blažević u djelu „Monografija Župe svetog Ivana Krstitelja Bijelo Brdo“ pri čemu navodi da je u poraću OZNA odvodila mnoge stanovnike u Derventu na sud, a potom na likvidaciju u Bosanski Dubočac na mjesto Rakinac.⁴⁶ Uz stratište Rakinac, spominju se i stratišta u Lužanima Bosanskim, Novom Selu i Kričanovu. U periodu od 1941. do 1947. godine ukupno je stradalo 3.903 Hrvata Plehanskog kraja.⁴⁷

8. Zaključak

Tijekom skoro cijele svoje povijesti Bosanska Posavina bila je pod tuđinskom vlašću, no najgora vlast bila je zasigurno vlast Komunističke partije Jugoslavije koja je svom silom nastojala ugušiti domoljublje branitelja i civila Bosanske Posavine. Unatoč zaista čvrstom i dugotrajnom otporu koji su pružali branitelji, nažalost u svibnju 1945. bili su slomljeni. O samoj jačini branitelja Bosanske Posavine možda najbolje govore riječi Blanke Matković i Stipe

⁴⁵ ČIČAK, Ivan, ZIRDUM, Andrija, *Stradanja Hrvata plehanskog kraja 1941. – 1947.* Derventa: Vlastita naklada 1991., 16-17

⁴⁶ BLAŽEVIĆ, Željko, *Monografija Župe svetog Ivana Krstitelja Bijelo Brdo*, Zagreb, Vlastita naklada, 2022, 98-99

⁴⁷ Isto, 44

Pilića: „bitkom za Odžak krajem svibnja 1945. završava Drugi svjetski rat na europskom tlu“.⁴⁸ Formiranjem Druge armije 1. siječnja 1945., Josip Broz Tito povukao je jedan od ključnih poteza za ostvarivanjem svoje države - Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, pomoću koje je zauzeo neka od najvažnijih gradova i mjesta na tom prostoru. U ostvarivanju njegovog nauma stradale su tisuće branitelja i civila od kojih mnogima još nisu i neće biti pronađene kosti. Tome pridonosi i skrivanje istine te zataškavanje zločina radi čega je teško pronaći relevantnu i objektivnu literaturu o ovoj temi. Tijekom istraživanja teme „Partizanskog pokreta u Bosanskoj Posavini“ i predloženog rada zaista je moguće vidjeti istinitost vrlo poznate izreke da „povijest pišu pobjednici“.

⁴⁸ PILIĆ Stipo, MATKOVIĆ Blanka, *Bitka za Odžak: Rat je završio dvadeset dana kasnije*, 1

9. Literatura i izvori

1. BABIĆ, Marko. *Bosansko-savski Bleiburg. Žrtve Burića Štale u Garevcu*. Vidovice – Zagreb, Vidovice kulturi i znanosti, 2005
 2. BLAŽEVIĆ, Željko, *Monografija Župe svetog Ivana Krstitelja Bijelo Brdo*, Zagreb, Vlastita naklada, 2022
 3. ČIČAK, Ivan, ZIRDUM, Andrija. *Stradanja Hrvata plehanskog kraja 1941. – 1947*. Derventa, Vlastita naklada, 1991
 4. DŽELEBDŽIĆ, Milovan, *Druga jugoslovenska armija*, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1989
 5. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, OZNA, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, pristup ostvaren 18. kolovoza 2024.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/ozna>
 6. HUREM, Rasim. *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu 1941. – 1945*. Zagreb – Sarajevo: Plejada – BNZG – University Press, 2016
 7. PILIĆ Stipo, MATKOVIĆ Blanka, *Bitka za Odžak: rat je završio dvadeset dana kasnije*, pristup ostvaren 14. kolovoza 2024.
https://www.academia.edu/2295202/BITKA_ZA_OD%C5%BDAK_RAT_JE_ZAVR%C5%A0IO_DVADESET_DANA_KASNIJE_The_Battle_for_Odžak_The_War_ended_twenty_days_later
 8. Udruga brčanskih Hrvata. *Stradanje Hrvata brčanskog kraja u II. svjetskom ratu*. Zagreb, 2002
 9. VILIĆ, Grga. *Podvučijak, zemlja i ljudi*. Tuzla: Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2008
 10. VILIĆ, Grga. *Vrijeme stradanja*. Tuzla: Bosanska riječ, HKD Napredak – podružnica Odžak, 2005
 11. VILIĆ, Grga. *Stradanje Hrvata – Katolika Podvučijaka 1941. – 1945*. u *Odžak – Pouka povijesti. Sjećanje na hrvatske žrtve Drugog svjetskog rata. Zbornik radova desetih dana sjećanja*. Odžak: Hrvatski institut za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, HKD Napredak – podružnica Odžak katoličke župe Doborskog dekanata, 2009
- SUBAŠIĆ, Ante. Sporazum Cvetković – Maček i uspostava Banovine Hrvatske. Hrčak srce, pristup ostvaren 25. travnja 2024.
<https://hrcak.srece.hr/ojs/index.php/ishasplitpleter/article/view/18371/11439>

12. ur. ŠUMANOVIĆ, Vladimir, VUKELIĆ, Vlatka, JURKOVIĆ, Danijel, *Komunistički zločini I - Zbornik radova*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, 2023
13. *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, Borbe u Bosni i Hercegovini 1945. godine*, IV.sv., knjiga 32, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1968
14. *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo u narodnooslobodilačkom ratu Jugoslavije 1942—1945.*, X.sv., knjiga 1, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1966
15. *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, Operacije jugoslavenske armije 1945.*, XI.sv., knjiga 2, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1969

10. Prilozi

Prilog 1. Naredba Josipa Broza Tita o formiranju Druge armije⁴⁹

BR. 1

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. JANUARA 1945. O FORMIRANJU ŠTABA 2. ARMIJE

VRHOVNI ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE Str. pov. br. 1 1. januara 1945. g.

Prema ukazanoj potrebi, NAREĐUJEM :

1. — Da se odmah formira Štab II Armije, na čelu sa komandantom general-lajtnantom Kočom Popovićem i komesarom Blažom Lomparom.
2. — U sastav Armije ulaze sledeće jedinice: organski:
 - a) — XIV. Korpus sa 23., 25. i 45. divizijom — 17. Udarna divizija i — 28. Udarna divizija
 - b) — U operativnom pogledu: III. korpus.—4
3. — O prednjem su već obaveštene radiogramom: Glavni štabovi Hrvatske, Makedonije i Slovenije, štabovi V. i II. Korpusa i štabovi I. i III. Armije.

Prednje se dostavlja radi znanja i upravljanja.

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P

VRHOVNI KOMANDANT NOV i POJ Maršal Jugoslavije **Tito**

⁴⁹ Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, Operacije jugoslavenske armije 1945., XI.sv., knjiga 2, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1969, 6-7

Prilog 2. Intervju s gospođom Ivkom Jukčić 13. travnja 2024. godine

Ivka Jukčić, kći je pokojnih Ilinke i Joze Stjepanović iz sela Gradac koje pripada župi Bijelo Brdo. Rođena je 5. rujna 1935. godine i udana za Nikolu Jukčića, sina Marka i Kate Jukčić iz sela Kalačka koje također pripada župi Bijelo Brdo. U razgovoru gospođa Ivka Jukčić iznosi svoja sjećanja te priče koje je naslijedila. Navodi da su 1945. godine partizani često u noći odvodili muškarce koji su im se suprotstavljali ili bili u krvnom srodstvu s njihovim „neprijateljima“. Tako je tijekom više noći i sama čula urlike i jauke hrvatskih vojnika koje su partizani kriomice odvodili na stratišta. Opisuje da su hrvatski vojnici bili vezani za konje te natjerani da hodaju prema stratištu, uslijed čega bi od iznemoglosti padali na pod i bili vučeni. Također, Ivka Jukčić navodi i da su Marka Jukčića, oca njezinog supruga Nikole Jukčića, ubili partizani. Marko Jukčić nije bio pripadnik nijedne vojske te ni na koji način nije sudjelovao u ratu, no OZNA ga je smatrala sumnjivim te ga je prvotno poslala u zatvor u Derventu, a ubrzo i na likvidaciju u Bosanski Dubočac. Marka Jukčića ubio je partizan Luka Tomić iz Korača zabijanjem bradvina u glavu nakon čega ga je bacio u Savu. Ostatci Marka Jukčića nikada nisu pronađeni, a počinitelj po dosadašnjem saznanju nije odgovarao za zločin njega i mnogih drugih.

Prilog 3. Fotografija Marka Jukčiča iz albuma obitelji Jukčič

